

Ewa Pejaś, *Socjalizm demokratyczny w myśli politycznej Kazimierza Czapińskiego (1918-1939)*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr hab. Andrzeja Friszke.

Kazimierz Czapiński (1882-1941) był działaczem socjalistycznej oświaty pozaszkolnej, publicystą, posłem na Sejm w latach 1919-1935, członkiem kierownictwa Polskiej Partii Socjalistycznej i jednym z głównych jej ideologów (reprezentantem skrzydła umiarkowanego).

Praca ma na celu rekonstrukcję poglądów politycznych Czapińskiego oraz poszerzenie stanu wiedzy na temat myśli politycznej reprezentowanego przez niego stronnictwa. Praca potwierdza pojawiające się w źródłach stwierdzenie, że Czapiński był przede wszystkim działaczem oświatowym. Stawia też tezę, że był on zasadniczo stały w poglądach, do końca życia pozostał zwolennikiem parlamentarnej demokracji, poszerzonej o aspekt socjalny.

Uzasadnieniem podjętego tematu jest waga, jaką realizacja różnych myśli politycznych miała i ma dla życia społeczeństw. Polska Partia Socjalistyczna stanowiła zaś istotny czynnik na scenie politycznej II Rzeczypospolitej i była siłą zdolną do powstrzymania antydemokratycznych posunięć prawicy. Kazimierz Czapiński był jednym z ideologów PPS, należał do politycznej elity partii, współkształtował jej oblicze. Zarówno wielokrotnie uzasadniał stanowisko PPS wobec konkretnych ustaw, jak i przedstawiał bardziej ogólną linię programową swojej partii, np. niesprzeczność pomiędzy walką klasową a patriotyzmem, potrzebę budowy państwa obywatelskiego, a nie narodowego i ideologicznego. Bardzo szybko rozpoznał groźbę, jaką dla ludzkości niósł bolszewizm, faszyzm i nazizm. Wykazywał zbrodniczość tych systemów i niebezpieczeństwo wszelkich koncepcji politycznych zmierzających do odgórnego narzucania obywatelom ideologii reprezentowanych przez wąską grupę polityków przekonanych o posiadaniu monopolu na prawdę. Jako polityk był nie tylko związany ze swoją epoką, lecz poruszał zagadnienia, których doniosłość pozostaje w mocy, przede wszystkim w odniesieniu do ustroju państwa, zakresu swobód obywatelskich i praw socjalnych. Cechował się tolerancją i otwartością na inne wizje świata. Na tle pozostałych polityków PPS wyróżniał się erudycją, położeniem silnego akcentu w pracy oświatowej i w publikacjach na wątki moralne w socjalizmie, a także antyklerykalizmem. Należał do głównych propagatorów rozdziału Kościoła od państwa w II Rzeczypospolitej.

Z uwagi na fakt, że myśl polityczna Kazimierza Czapińskiego złożona jest z wielu różnorodnych zagadnień, którymi zajmował się on przez szereg lat swego życia, praca ma charakter problemowo-chronologiczny.

Przy pisaniu pracy zastosowałam analizę tekstów źródłowych, wśród których dominowały źródła opisowe, zwłaszcza publikacje Czapińskiego (artykuły i broszury), a także pamiętniki innych socjalistów. Do wykorzystanych źródeł aktowych należały przede wszystkim stenogramy z posiedzeń sejmowych i sprawozdania z posiedzeń kierowniczych organów PPS.

Podstawą twierdzeń zawartych w pracy była metoda indukcyjna. Zastosowałam ponadto metodę komparatystyczną, systemową i decyzyjną.